

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

**TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA
BUNGE YA USTAWI NA MAENDELEO YA JAMII KUHUSU SHUGHULI ZA KAMATI
KWA MWAKA 2023**

[Imetolewa chini ya Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023]

FEBRUARI, 2024

YALIYOMO

Ukurasa

YALIYOMO	i
TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA USTAWI NA MAENDELEO YA JAMII KUHUSU SHUGHULI ZA KAMATI KWA MWAKA 2023	Error! Bookmark not defined.
SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 MAELEZO YA JUMLA	1
1.1 Utangulizi	1
1.2 Muundo wa Taarifa	1
1.3 Msingi wa Utekelezaji wa Shughuli za Kamati	2
1.4 Njia na Mbinu Zilizotumika	3
SEHEMU YA PILI	5
2.0 SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA NA UCHAMBUZI WA YALIYOBAINIKA	5
2.1 Maelezo ya Shughuli	5
2.1.1 Kupokea Taarifa za utekelezaji wa Maazimio	5
2.1.2 Ziara za Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo	6
2.1.3 Kupokea na kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2022/2023 na Mwelekeo wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024	7
2.1.4 Kupokea na kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti kwa Kipindi cha Nusu Mwaka (Julai-Disemba.2023)	8
2.1.5 Kufuatilia Utekelezaji wa Wizara na Taasisi zake....	10
SEHEMU YA TATU	34
3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO	34
3.1 Maoni ya Jumla	34
3.1.1 Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu.	34
3.1.2 Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum	36
Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu	39
3.2.1 Ufanisi wa Mfuko wa Maendeleo ya Vijana	39
3.2.2 Ufinyu wa bajeti wa Programu ya Taifa ya Kukuza Ujuzi.	39

3.2.3	Madeni ya muda mrefu katika Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ya PSSSF na NSSF	40
3.2.4	Uhaba wa Watumishi na Miundombinu kwa Wakala wa Usalama Pahala pa Kazi (OSHA)	41
3.2.5	Kusimikwa kwa Mfumo wa Kielektroniki katika Tume ya Usuluhishi na Uamuzi. (CMA)	42
3.2.6	Ufanisi wa Utendaji wa Mfuko wa Fidia kwa Wafanyakazi	43
3.2.7	Kutokamilika kwa wakati kwa Mradi wa Ukarabati na Ujenzi wa Vyu vya Ufundi Stadi na Marekebisho kwa Watu wenye Ulemavu	44
3.2.8	Mapungufu katika Utekelezaji wa Sheria ya Kuratibu Ajira za Wageni Sura 346	44
3.2.9	Ufanisi katika uratibu wa Mashirika yasisyo ya Kiserikali (NGO)	45
3.2.10	Ufanisi mdogo katika kuratibu shughuli za Wafanyabiashara Ndogondogo.	46
3.2.11	Changamoto katika Taasisi na Vyu vilivyopo chini ya Wizara ya Maendeleo ya Jamii. Jinsia, Wanawake na Makundi Maalumu	47
3.2.12	Kutolipwa kwa mikopo katika Mfuko wa Maendeleo ya Wanawake (WDF)	47
SEHEMU YA NNE		49
4.0	HITIMISHO NA KUFUNGA HOJA	49
4.1	Hitimisho	49
4.2	HOJA	50

SEHEMU YA KWANZA

1.0 MAELEZO YA JUMLA

1.1 Utangulizi

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023, naomba kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ustawi na Maendeleo ya Jamii kuhusu shuguli za Kamati kwa Mwaka 2023. Taarifa hii imejikita katika kuelezea shughuli mbalimbali zilizotekelezwa na Kamati katika kipindi cha mwaka mmoja.

1.2 Muundo wa Taarifa

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 142 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Taarifa hii imeundwa na sehemu kuu nne kama ifuatavyo: -

- i) Sehemu ya kwanza inatoa maelezo ya jumla ikiwemo msingi wa shughuli za Kamati, mbinu na njia zilizotumika pamoja na orodha ya shughuli zilizotekelezwa kwa kipindi cha mwaka mmoja;
- ii) Sehemu ya pili inafafanua shughuli zilizotekelezwa na uchambuzi wa yaliyojitokeza wakati wa utekelezaji ikiwa ni pamoja na mafanikio na changamoto zilizojitokeza;
- iii) Sehemu ya tatu inatoa maoni ya jumla na mapendekezo ili kuliwezesha Bunge kufanya maamuzi, na
- iv) Sehemu ya nne inatoa hitimisho na kutoa hoja kwa ajili ya Bunge kuweza kujadili na kufanya maamuzi.

1.3 Msingi wa Utekelezaji wa Shughuli za Kamati

Mheshimiwa Spika, msingi wa utekelezaji wa shughuli za Kamati unatokana na Ibara ya 8 (1) (b) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977 ambayo inaeleza kuwa lengo kuu la Serikali ni ustawi wa wananchi wake. Aidha Ibara ya 63(2) ya Katiba imelipa Bunge jukumu la kuisimamia na kuishauri Serikali kwa niaba ya Wananchi.

Mheshimiwa Spika, Kamati inawasilisha Taarifa ya majukumu ambayo yametokelezwa kwa kipindi cha Mwaka 2023. Lengo ni kuonesha hatua zilizofikiwa katika utekelezaji wa masuala mbalimbali yaliyo chini Ofisi ya Waziri Mkuu Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu na Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum pamoja nakubainisha maeneo yenye mafanikio na yale yenye changamoto. Aidha hii italiwezesha Bunge lako tukufu kwa niaba ya wananchi ambao ndiyo wamelipa Bunge jukumu hilo la kusimamia Serikali kwa mujibu wa Ibara ya 63(2) ya Katiba ya Jamhuri ya Tanzania ili kuweza kushauri serikali hatua za kuchukua kwa maslahi ya nchi.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 6(5) ya Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Bunge, Kamati imepewa jukumu la kusimamia shughuli za Ofisi ya Waziri Mkuu Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu na Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum. Katika kutekeleza jukumu hilo, Kamati ina wajibu wa kufanya masuala mbalimbali yaliyoanishwa katika Kifungu cha 7 (1) (a-d) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge ambayo ni: -

- a) Kushughulikia Bajeti za Wizara inazosisimamia;
- b) Kushughulikia Miswada ya Sheria na Mikataba inayopendekezwa kuridhiwa na Bunge iliyo chini ya Wizara inazosisimamia;

c) Kushughulikia Taarifa za Utendaji za kila Mwaka za Wizara hizo; na

d) Kufuatilia Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara hizo.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Mwaka 2023 Kamati ilitokeleza shughuli zifuatazo: -

i) Kupokea na kujadili Taarifa za Utekelezaji wa Wizara hizo pamoja na taasisi zake.

ii) Kutembelea na kukagua Miradi ya Maendeleo inayotekelezwa na Wizara inazosisimamia;

iii) Kuchambua Utekelezaji wa Bajeti ya Mwaka 2022/2023 na Makadirio ya Bajeti ya Mwaka 2023/2024 za Wizara inazosisimamia.

iv) Kujadili taarifa za Utekelezaji wa Bajeti za Wizara inazosisimamia kwa kipindi cha Nusu Mwaka (Julai – Disemba, 2023);

v) Kufuatilia Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge yaliyotokana na Taarifa ya Mwaka ya Kamati iliyowasilishwa Mwezi Februari, 2023

1.4 Njia na Mbinu Zilizotumika

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia Masharti ya Kanuni ya 142 (a) ya Kanuni za Kudumu za Bunge katika kutekeleza majukumu yake, Kamati ilitumia njia mbalimbali kama ifuatavyo: -

i) Vikao vya kuchambua na kujadili Taarifa za Wizara na Taasisi zake kwa lengo la kujua utendaji wao, mafanikio, changamoto na namna ya kutatua changamoto hizo;

ii) Ziara za ukaguzi wa maeneo mbalimbali kwa lengo la kujionea utekelezaji wa shughuli mbalimbali

zinazotekelezwa na Wizara na Taasisi zake na kuzilinganisha na taarifa iliyochambuliwa na Kamati;

- iii) Kufanya uchambuzi wa taarifa za Bajeti za Wizara kwa Mwaka 2022/2023 pamoja na makadirio ya mapato na matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024;
- iv) Kushiriki mafunzo, semina na warsha mbalimbali kwa lengo la kujifunza na kubadilishana uzoefu na Wizara, Mashirika ya Umma, Taasisi Binafsi, Asasi za Kiraia na wadau wengine katika Sekta zinazosimamiwa na Kamati hii.

SEHEMU YA PILI

2.0 SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA NA UCHAMBUZI WA YALIYOBAINIKA

2.1 Maelezo ya Shughuli

Mheshimiwa Spika, eneo hili linaeleza kwa kina shughuli ambazo Kamati imefanikiwa kuzitekeleza kwa kipindi cha Mwaka 2023 kwa mujibu wa Kanuni. Katika kipindi hicho, shughuli Kuu zilizotekelezwa na Kamati ni kama ifuatavyo:-

- a) Kupokea na kujadili Taarifa za utekelezaji wa Maazimio
- b) Ziara za ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023;
- c) Uchambuzi wa Taarifa ya utekelezaji wa bajeti za Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalumu na Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana Ajira na Wenye Ulemavu kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 na mwelekeo wa bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024;
- d) Uchambuzi wa Taarifa ya utekelezaji wa bajeti za Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalumu na Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana Ajira na Wenye Ulemavu kwa kipindi cha Nusu mwaka (Julai – Disemba, 2023);
- e) Uchambuzi wa Taarifa za utendaji wa Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalumu na Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana Ajira na Wenye Ulemavu na Taasisi zinazosisimamia; na
- f) Ziara za mafunzo.

2.1.1 Kupokea Taarifa za utekelezaji wa Maazimio

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kupokea taarifa za utekelezaji wa maazimio ya Bunge yaliyotokana na

Taarifa za Mwaka ya Shughuli za Kamati kuanzia Februari, 2022 hadi Januari, 2023. Lengo la kupokea taarifa hizi lilikuwa ni kufuatilia iwapo Serikali imezingatia Maazimo ya Bunge na kama imezingatia ni kwa kiasi gani yametekelezwa katika kuleta ustawi wa jamii.

Mheshimiwa Spika, kwa sehemu kubwa, Kamati imeridhishwa na utekelezaji wa maazimio ya Bunge uliofanywa na Wizara na Taasisi zilipo chini ya Wizara hizi. Pamoja na utekelezaji mzuri wa maazimio hayo, Kamati imebaini kuwa yapo maazimio machache ambayo hayakutekelezwa. Maazimio hayo ni pamoja na kuongeza thamani ya Mfuko wa Maendeleo ya Vijana na kuongezea bajeti Tume ya Usuluhishi na Uamuzi (CMA) ili iweze kusimika mfumo wa kielektroniki wa uendeshaji masharti na utunzaji kumbukumbu katika ofisi zake zote.

Mheshimiwa Spika, Maazimio yaliyofikiwa na Bunge yalilenga kuongeza tija katika shughuli za Wizara hizi ili kuweza kufikiwa kwa ustawi wa wananchi.

2.1.2 Ziara za Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, Kwa kuzingatia matakwa ya Kanuni ya 117 (1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ustawi na Maendeleo ya Jamii ilitekeleza takwa hilo la Kikanuni kwa kufanya ziara za ukaguzi wa Miradi mbalimbali ya Maendeleo iliyotekelezwa na Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, vijana, Ajira na Wenye Ulemavu (Fungu 65) na Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalumu (Fungu 53). lengo la ziara hizo ni kujiridhisha juu ya tija inayopatikana katika miradi na program zinazotekelezwa na Wizara zinazosimamiwa na

Kamati. Kutokana na ziara hizo Kamati iliweza kuwianisha taarifa zinazotolewa na Serikali kuhusu tija na mafanikio na hali halisi iliyopo kwenye maeneo husika.

Mheshimiwa Spika, Ziara hizo zilifanyika katika Mikoa minne ambayo ni Morogoro, Tanga, Kilimanjoro na Arusha kuanzia tarehe 14 – 20 Machi, 2023. Taarifa za kina kuhusu yaliyobainika katika Ziara hizo pamoja na maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati yaliwasilishwa katika Taarifa za Bajeti mnamo mwezi Aprili na Juni, 2023

2.1.3 Kupokea na kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2022/2023 na Mwelekeo wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia matakwa ya Kanuni ya 117(2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Kamati ilipokea, ilichambua na kujadili Taarifa za utekelezaji wa Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023; pamoja na makadirio ya Mapato na Matumizi ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu na Wizara ya Maendeleo ya Jamii Jinsia, Wanawake na Makundi Maalumu kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024.

Mheshimiwa Spika, Taarifa za kina za Uchambuzi wa Bajeti za Wizara hizo na maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati ziliwasilishwa katika Mkutano wa Nane wa Bajeti uliomalizika Mwezi Juni, 2023

2.1.4 Kupokea na kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti kwa Kipindi cha Nusu Mwaka (Julai-Disemba.2023)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kupokea, kuchambua na kujadili taarifa kuhusu utekelezaji wa bajeti kwa kipindi cha nusu mwaka (Julai – Disemba, 2023) za Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu na Wizara ya Maendeleo ya Jamii Jinsia, Wanawake na Makundi Maalumu. Lengo la kufanya hivyo ilikuwa ni kuona mwenendo wa ukusanyaji wa maduhuli na upatikanaji wa fedha ili kuweza kuishauri Serikali ipasavyo hasa ikizingatiwa kuwa inategemewa kufikia Disemba 2023 ukusanyaji wa maduhuli na upatikanaji wa fedha uwe umefikia angalau asilimia 50.

Mheshimiwa Spika, Matokeo ya Uchambuzi huo ni kama ifuatavyo:-

a) Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu.

Katika Mwaka wa Fedha 2023/2024 Ofisi ya Waziri Mkuu ilipangiwa kukusanya maduhuli ya **Shilingi Bilion 46.5** hadi kufikia Disemba 2023 kiasi cha **Shilingi 23.85** kimekusanywa sawa na **asilimia 51.3** ya lengo. Aidha kwa upande wa Bajeti Wizara imepokea kiasi cha **Shilingi Bilion 14.11** sawa na **asilimia 40** ya fedha iliyotengwa. Aidha fedha zilizopokelewa kwaajili ya miradi ya maendeleo ni **Shilingi Bilion 6.22** sawa na **asilimia 42** ya lengo. Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa mwenendo wa upatikanaji wa fedha si wa kuridhisha kwani upo chini ya asilimia 50.

Mheshimiwa Spika, wakati wakuhitimisha Bajeti ya Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024, Waziri wa Fedha na Mipango aliahidi kutenga **Shilingi Bilion 1.0** kwenye Mfuko

wa Watu wenye Ulemavu. Kamati ilibaini kuwa fedha hiyo haijatolewa na Serikali ambapo ilielezwa kuwa Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu inaendelea kufanyia kazi suala hili kwa kuwasiliana na Wizara ya Fedha ili fedha hiyo itolewe kwa wakati

b) Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum.

Mheshimiwa Spika, Katika Mwaka wa Fedha 2023/2024 Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum ilipangiwa kukusanya maduhuli ya **Shilingi Bilioni 8.5** hadi kufikia Disemba 2023 kiasi cha Shilingi Bilioni **1.93** kimekusanywa sawa na **asilimia 22.7** ya lengo. Aidha kwa upande wa Bajeti Wizara imepokea kiasi cha **Shilingi Bilion 21.78** Sawa na **asilimia 29.36** ya kiasi cha **Shilingi Bilion 74.22** kilichoidhinishwa na Bunge. Aidha fedha zilizopokelewa kwaajili ya miradi ya maendeleo ni **Shilingi Bilion 2.88** sawa na **asilimia 10.7** ya lengo, ambazo ni fedha za ndani na hakuna fedha ya Nje iliyopokelewa na Wizara. Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa mwenendo wa upatikanaji wa fedha katika Wizara hii si wa kuridhisha. Ni rai ya Kamati kuwa Serikali itoe fedha katika Wizara hii kama zilivoidhinishwa na Bunge ili iweze kutimiza majukumu yake kwa ufanisi.

Mheshimiwa Spika, kwa upande mwingine kamati ilitaka ufafanuzi juu yafedha zilizoidhinishwa ba Bunge kwaajili ya mikopo yenye masharti nafuu kwa wafanyabiashara ndogondogo kiasi cha **Shilingi Bilion 18.5** ambazo hazijatolewa na Serikali. Kamati ilielezwa kuwa Wizara inaendelea kufanyia kazi suala hili kwa kuwasiliana na Wizara

ya Fedha na Mipango ili fedha hizo ziweze kutolewa mapema na kuweza kutimiza azma ya Serikali ya kuwainua kiuchumi Wafanyabaishara ndogondogo.

Mheshimiwa Spika, ni matumaini ya Kamati kwamba fedha hizo zitatolewa kikamilifu na kwa wakati ili kuwezesha kufikiwa kwa malengo yaliyokusudiwa. Kamati yangu itaendelea kufatilia kwa karibu suala hili ambalo Kimsingi linalenga kuboresha ustawi wa Wafanyabiashara Ndogondogo.

2.1.5 Kufuatilia Utekelezaji wa Wizara na Taasisi zake.

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia matakwa ya Nyongei ya 7(1)(d) Kamati ilifuatilia utekelezaji wa majukumu ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana, ajira na Wenye Ulemavu na Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalumu kama ifuatavyo:-

A. Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu

Mheshimiwa Spika, katika Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu, Kamati ilipokea, kuchambua na kujadili taarifa za utekelezaji kama ifuatavyo:-

i. Utekelezaji wa Mfuko wa Maendeleo ya Vijana

Mheshimiwa Spika, Mfuko wa Maendeleo ya Vijana ulianzishwa na Serikali Mwaka 1993 chini ya Sheria ya Fedha (The Exchequer and Audit Ordinance cap 439. Kamati iliarifiwa kwamba, moja ya lengo la kuanzisha mfuko huu ni kuwawezesha vijana wenye umri kati ya miaka 15 hadi 35 nchini (Tanzania Bara) kupata mitaji kwa njia ya mikopo yenye masharti nafuu ili kuanzisha au kuendeleza miradi yao ya uzalishaji mali.

Mheshimiwa Spika, Kamati iliarifiwa kuwa tangu kuanzishwa kwa Mfuko huu hadi Agosti 2023 kiasi cha **Shilingi Bilioni 8.96** kimekopeshwa kwa vijana. Kamati inaipongeza Serikali kwa juhudi inazozifanya za kuendelea kuwawezesha vijana ili waweze kujitegemea, kupunguza umasikini wa kipato na kujiajiri wenyewe.

Mheshimiwa Spika, pamoja na pongezi hizo Kamati ilibaini kuwa mwenendo wa utolewaji fedha kwaajili ya mfuko huu si wa kuridhisha, kati ya mwaka 2015/2016 hadi 2021/2022 ambapo Serikali imekuwa ikitenga kiasi cha Shilingi 1,000,000,000 kwa Mwaka lakini fedha iliyotolewa ni Shilingi 1,000,000,000 tu kwa Mwaka 2021/2022. Mathalani katika kipindi cha mwaka wa fedha 2022/2023 mahitaji ya mkopo yaliyowasilishwa Ofisi ya Waziri Mkuu kutoka katika Halmashauri yalikuwa na thamani ya **Shilingi Billion 6.7** ikilinganishwa na fedha iliyokuwepo ambayo ni shilingi **Bilioni 3.6**. Hivyo kushindwa kukidhi mahitaji ya mkopo kwa Vijana na kupelekea kushindwa kutekeleza.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilihoji ili kujua mwenendo wa urejeshwaji wa fedha zinakopeshwa kwa vijana ili kujiridhisha endapo fedha zinazotolewa zinarejeshwa. Kamati ilielezwa kuwa katika Mwaka wa Fedha 2022/2023 jumla ya fedha za marejesho **Shilingi Bilioni 2.6** zimekusanywa kutoka Halmashauri 184 kati ya deni lilokuwepo la **Shilingi Bilioni 4.6** na ufanisi huo wa makusanyo umetokana na kuingia Mikataba na Wakurugenzi kama wadhamini wa wakopaji na pia Wakurugenzi kuingia mikataba na vijana wanaokopa kwa lengo la kuimarisha usimamizi wa shughuli za mfuko.

Aidha Kamati ilibaini kuwa kumekuwa na mifuko mingi ya Uwezeshaji katika sekta mbalimbali ambayo haishabiani jambo linalopelekea mifuko hiyo kukosa tija iliyokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini pia kuwepo kwa changamoto zingine zinazoukabili mfuko huu zikiwemo;

- a) Mfuko kutegemea vyanzo vichache vya mapato ambavyo ni ruzuku kutoka Serikali kuu na riba itokanayo na mikopo
- b) Ongezeko la mahitaji ya mikopo ukilinganisha na uwezo wa mfuko.
- c) Dhana ya vijana kudhani kuwa fedha inayotolewa na mfuko huu ni hisani hivyo kutoona umuhimu wa kurejesha mikopo husika na;
- d) Baadhi ya Halmashauri kutosimamia vizuri fedha zinazotolewa.

ii. Utekelezaji wa Programu ya Taifa ya Kukuza Ujuzi

Mheshimwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa lengo la kuanzisha Programu hii ni kuwezesha nguvu kazi ya taifa haswa iliyopo katika soko la ajira kupata ujuzi na stadi za kazi stahiki ili kumudu ushindani katika soko la ajira la ndani na nje ya nchi. Aidha ilielezwa kuwa Programu hii imetokana na makubaliano ya matumizi ya michango wanayotozwa waajiri ya kukuza ujuzi (Skills and Development Levy) kati ya Serikali na Waajiri ambapo 1/3 ya makusanyo ya SDL yatumike kugharamia ukuzaji ujuzi kwa nguvukazi iliyopo katika soko la ajira.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na nia njema ya Serikali ya kuanzisha programu hii, Kamati ilibaini kwamba mwenendo wa mgao wa fedha za utekelezaji wa Programu hii umekuwa

ukishuka kutoka **Shilingi Bilion 18.0** Mwaka 2019/2020 hadi **Shilingi Bilion 9.0** Mwaka 2023/2024. Hali hii imesababisha kushuka kwa idadi ya vijana wanaonufaika na Programu kutoka wastani wa vijana 42,000 hadi kufikia 12,000 kwa mwaka kiunyume na Mpango wa Taifa wa Maendeleo ambao unaeleza kuwa jumla ya vijana 681,000 wanatakiwa kupatiwa mafunzo kwa kipindi cha miaka 5, sawa na vijana 136,000 na **Shilingi Billion 109.8** kwa mwaka.

Mheshimiwa Spika, Aidha uchambuzi wa Kamati ulibaini pia uwepo wa changamoto nyingine zinazoikabili Program hii kama ifuatavyo;

- a) Kuibuka kwa uhitaji mkubwa wa mafunzo ya kukuza ujuzi kutoka kwa vijana ambao hawakupata fursa ya kuendelea na elimu ya juu. Kutokana na hali duni za familia zao hususan familia za vijijini;
- b) Uchache wa vyuo na Taasisi kushiriki kutoa mafunzo ya uanangezi kunapelekea vijana wengi wenye sifa ya kupatiwa mafunzo ya uanangezi kukosa nafasi.
- c) Uhaba wa wakufunzi wenye uwezo wa kurasimisha ujuzi nchini.
- d) Uhaba wa fursa za mikopo nafuu kwa vijana waliopata ujuzi na wenye utayari wa kujiajiri.

iii. **Mfuko wa Hifadhi ya Jamii kwa Watumishi wa Umma (PSSSF)**

Mheshimiwa Spika, Mfuko wa Hifadhi ya Jamii kwa Watumishi wa Umma (PSSSF) ulianzishwa kwa Sheria ya Mfuko wa Hifadhi ya Jamii kwa Watumishi wa Umma, Sura ya 371 (The Public Service Social Security Fund Act, Cap 371). Mfuko huu ni matokeo ya kuunganishwa kwa iliyokuwa mifuko ya Hifadhi ya

Jamii ya PSPF, LAPF, GEPF na PPF. Dhumuni la kuunganisha mifuko ya hifadhi ya jamii lilikuwa ni kuboresha huduma za wanachama wa Mfuko kwa kuondoa changamoto zinazotokana na wingi wa Mifuko ya Serikali inayotekeleza majukumu yanayofanana katika hali ya ushindani.

Mheshimiwa Spika, katika mijadala ya kamati kuhusu utekelezaji wa majukumu ya mfuko huu, Kamati imeridhishwa na mafanikio ya utekelezaji wake. Moja ya mafanikio hayo ni kutumia mifumo ya TEHAMA kwa asilimia 90 kwa shughuli zote za mfuko jambo ambalo limeboresha utoaji wa huduma kwa wanachama. Kupitia maboresho hayo wastaafu wanaweza kufikia huduma za Mfuko kama vile kujihakiki wenyewe na kupata taarifa za michango yao kupitia simu zao za mkononi. Maboresho haya yataharakisha huduma ya ulipaji wa mafao kwa wanachama.

Aidha Kamati inampongeza **Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hasan** kwa kufanya maamuzi ya kulipa madeni ya muda mrefu ya kiasi cha **Shilingi Trilioni 2.17** kupitia hati fungani maalumu ikiwa ni sehemu ya deni la **Shilingi Trilioni 4.6**. madeni hayo yanajumuisha madeni ya michango ya wanachama, mikopo ya miradi ambayo Mifuko iliyounganishwa iliikopesha Serikali. Ni matumaini ya Kamati kuwa Serikali italipa deni lillobaki la **Shilingi Trilioni 2.45** kwa wakati ili mfuko uweze kutimiza majukumu yake kwa ufanisi.

Mheshimiwa Spika, kwa upande mwingine Kamati ilihoji kuhusu hatua zilizochukuliwa na Serikali juu ya malalamiko ya muda mrefu ya wastaafu kuongezewa pensheni kutokana na ukweli kuwa kiasi cha pensheni kinacholipwa kwa Wastaafu hakiendani na uhalisia wa maisha ya sasa hivyo kupelekea wastaafu wengi kushindwa kumudu gharama za maisha.

Kamati ilielezwa kuwa Serikali ipo katika hatua za kufanya tathmini ya ustahimilivu wa Mfuko (Actuarial Valuation) na mara baada ya kupata ripoti hiyo, Serikali itaona uwezekano wa kuongeza pensheni kwa wastaafu. Ni matumaini ya Kamati kuwa tathmini hiyo itakamilika kwa wakati ili kuweza kuongeza pension kwa Wastaafu.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio ya utekelezaji wa mfuko huu, kamati ilibaini kuwepo kwa changamoto kadhaa ikiwemo baadhi ya waajiri wa serikali na taasisi zake kuwa na malimbikizo ya michango ambayo hawalipi kwa wakati, baadhi ya waajiri kutowasilisha michango ya wanachama kwa wakati na hivyo kusababisha usumbufu kwa wanachama wakati wa kufuatilia mafao.

iv. Utekelezaji wa Wakala wa Usalama na Afya Mahali Pa Kazi (OSHA)

Mheshimiwa Spika, OSHA ilianzishwa mnamo tarehe 31 Agosti, 2001 chini ya Sheria ya Wakala za Serikali Na. 30 ya mwaka 1997 ili kiwe chombo mahsusi cha Serikali kitakachosimamia Usalama na Afya mahali pa kazi Tanzania Bara. OSHA inawajibika kuhakikisha kunakuwepo na sera na mikakati endelevu ambayo itawezesha wafanyakazi kufanya kazi katika mazingira salama kwa kuzingatia taratibu zilizowekwa kwa lengo la kuzuia ajali, magonjwa na vifo vitokanavyo na mazingira ya kazi.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitaarifiwa kwamba Katika Mkutano wa 110 wa Shirika la Kazi Duniani (ILO) uliofanyika Geneva, Uswisi kuanzia tarehe 27 Mei, 2022 hadi tarehe 11 Juni 2022, Nchi Wanachama waliazimia kwa pamoja kujumuisha masuala ya Usalama na Afya Mahali pa Kazi katika Miongozo ya ILO kuwa suala la msingi wa haki katika maeneo ya kazi. Kutokana na

Tanzania kukidhi vigezo hivyo **Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Dkt. Samia Suluhu Hassan** alielekeza katika Sherehe za Mei Mosi za Mwaka 2023 zilizofanyika mkoani Morogoro kuwa Serikali ianze na kukamlisha mchakato wa kuridhia Mkataba Na. 155 wa Mwaka 1981 kuhusu Usalama na Afya Mahali pa Kazi (Occupational Safety and Health Convention) na Mkataba Na. 187 wa Mwaka 2006 wa Mfumo wa Kuhamasisha Masuala ya Usalama na Afya Mahali pa Kazi (Promotional Framework for Occupational Health and Safety).

Mheshimiwa Spika, kwa sehemu kubwa Kamati imeridhishwa na utekelezaji wa majukumu ya OSHA hasa katika suala zima la kusimamia matakwa ya Sheria ya Usalama na Afya ya Mwaka 2003. Aidha Kamati imeridhishwa na maboresho mbalimbali yaliyofanywa na Osha ili kuhakikisha kuwa Tanzania inakuwa ni sehemu bora ya kufanya biashara na uwekezaji. Maboresho hayo ni pamoja na; kuondoa ada na tozo mbalimbali zipatazo kumi na tatu (13); kuboresha mifumo ya TEHAMA; uwepo wa MEDIA HOUSE ya Usalama na Afya, Programu atamizi ya Wajasiriamali.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kazi nzuri inayofanywa na OSHA ya kuhakikisha kuwa ustawi wa wafanyakazi unaboreshwa, kamati imebaini kuwa wakala huu unakabiliwa na changamoto za uhaba wa watumishi, vitendea kazi na uelewa mdogo wa masuala ya usalama na afya miongoni mwa wadau.

v. Mfuko wa Taifa wa Hifadhi ya Jamii (NSSF)

Mheshimiwa Spika, Mwaka 2018 Serikali ilifanya maboresho ya Sekta ya Hifadhi ya Jamii yaliyosababisha kurekebisha kwa Sheria ya Mfuko wa Taifa wa Hifadhi ya Jamii (The National Social Security Fund Act) Sura ya 50 na kuifanya NSSF kuwa

mfuko pekee unaohudumia hifadhi ya jamii kwa wafanyakazi wa Sekta Binafsi na wale wa Sekta isiyo Rasmi nchini.

Mheshimiwa Spika, Kamati kwa kiasi kikubwa imeridhishwa na utekelezaji wa majukumu ya Mfuko huu. Moja ya mafanikio makubwa katika mfuko huu ni maboresho ya mfumo ya utendaji kupitia TEHAMA, maboresho hayo yanajumisha kuanzishwa kwa mfumo wa kujihudumia kwa Waajiri (Employer Portal), mfumo wa kujihudumia Wanachama (Members Portal) pamoja na mfumo wa Ukaguzi wa Wanachama (Inspector Portal) na hivyo kusaidia wanachama na wakaguzi wa mfuko kutekeleza majukumu yao pasipo kulazimika kufika ofisi za waajiri ama ofisi za mfuko. Pia mfumo huu umesaidia kupunguza malalamiko ya wanachama iliyopelekea kuongezeka kwa ufanisi katika utoaji wa huduma.

Aidha, mafanikio mengine ni kuongezeka kwa wanachama wapya kwa **asilimia 4**, kuongezeka kwa makusanyo ya michango kwa **aslimia 18**, kukua kwa thamani ya uwekezaji kwa **asilimia 15**, na kukua kwa thamani ya mfuko kwa **asilimia 18**.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio yaliyopatikana, bado utekelezaji wa majukumu ya mfuko huu unakumbana na changamoto zifuatazo:-

- a) Ukiukwaji wa taratibu na kanuni za usajili wa wanachama na uwasilishaji michango kutoka kwa waajiri, hususani kuwasilisha michango iliyo chini ya mshahara halisi wa mtumishi, kuttoa mikataba ya ajira na kuandikisha wanachama wachache kuliko waliopo kwenye ajira hivyo kuathiri uandikishaji wa wanachama na ukusanyaji wa michango stahiki.

- b) Kutokamilika kwa mchakato wa kubadili madeni ya Serikali na kuwa hati fungani ya muda maalumu (non-cash bond) kunakoathiri mapato ya uwekezaji wa Mfuko kwa kiasi kikubwa. Hadi kufikia Juni 2023, deni linalotokana na mikopo iliyotolewa na Mfuko kugharamia miradi ya Serikali lilifikia **Shilingi Trioni 1.39** ambazo zinajumuisha **Shilingi Bilioni 624.33** ambazo ni mkopo halisi na riba ya **Shilingi Bilioni 769.58**.
- c) Uelewa mdogo wa umuhimu wa mafao ya pensheni unaopelekea wanachama wengi kuamua kuchukua michango yao baada ya ajira kukoma. Hali hii inasababisha wanachama wengi kukosa vigezo vya kulipwa pensheni ya uzeeni kutokana na kushindwa kukidhi matakwa ya muda wa uchangiaji kwa mujibu wa kanuni za mafao.
- d) Uelewa na mwendidizi mdogo wa kujiunga na kuchangia katika hifadhi ya jamii kwa watanzania waliojiiajiri katika sekta isiyo rasmi.

vi. Utekelezaji wa Shughuli za Kitengo cha Huduma za Ajira

Mheshimiwa Spika, wakati wa kupokea taarifa hii Kamati ilitaarifiwa kwamba TaeSA (Tanzania Employment Services Agency) ambao ulikuwa wakala wa ajira ulivunjwa kwa Tangazo la Serikali (GN Na. 692) la terehe 20 Novemba 2019 na kuanzishwa kitengo cha Huduma za Ajira chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu- Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu ambacho kinatekeleza majukumu yake kupitia ofisi za kanda zilizopo katika mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Dodoma na Mwanza.

Aidha Kamati ilitaarifiwa kuwa majukumu ya kitengo hiki ni pamoja na kuunganisha watafutakazi na waajiri ndani na nje ya

nchi; kutoa mafunzo maalumu ya kuwezesha wahitimu kushindana kwa ufanisi kwenye soko la ajira la ndani na nje ya nchi, kutoa huduma ya ushauri nasihi kwa watafutakazi, kuwaunganisha wahitimu na fursa za mafunzo ya uzoefu wa kazi (internship) ndani na nje ya nchi, kuratibu na kusimamia shughuli za Wakala Binafsi wa Huduma za Ajira,

Mheshimiwa Spika, katika vikao mbalimbali vilivyofanyika baina ya Kamati na Serikali, suala la kazi pamoja na ajira hususani kwa vijana na walemavu, limekuwa likitawala majadiliano. Msingi wa majadiliano hayo, unatokana na nia thabiti ya Wajumbe kuona kwamba, masuala ya kazi na ajira yanapewa kipaumbele inavyostahili ili Serikali iwe na mikakati madhubuti ya kuhakikisha kwamba, Watanzania na hasa vijana wananufaika na mikakati ya kuongeza fursa za ajira na kazi.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee Kamati inapenda kuchukua fursa hii kumpongeza **Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan** kwa kufanikisha kusainiwa kwa hati mbili za makubaliano ya ushirikiano katika masuala ya kazi na ajira na Serikali ya Saudi Arabia pamoja na Serikali ya Umoja wa Falme za Kiarabu. Kupitia makubaliano hayo Tanzania imefanikiwa kupata ajira 500 za Wauguzi wa Kike watakaoajiriwa na Serikali ya Saudi Arabia. Hii imetokana na juhudi za Mhe. Rais za kuimarisha mahusiano ya Kimataifa na kukuza diplomasia ya uchumi kwa kutembelea nchi mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na juhudi zinazofanywa na Serikali za kutatua changamoto za ajira, Kamati ilibaini kuwa zipo Changamoto zinazokikabili kitengo hiki ni pamoja na ukosefu wa Ofisi kwasasa Kitengo kinatekeleza majukumu yake kupitia ofisi za kanda zilizopo Mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Dodoma

na Mwanza pekee; Mapungufu kwenye Sheria ya Kukuza Ajira ya Mwaka 1999; Majadiliano ya kusaini Hati za Mashirikiano kuchukua muda mrefu; uwepo wataanzania wanaotumia njia zisizo rasmi kwenda kufanya kazi nje ya nchi; uwepo wa waajiri wanaokiuka masharti ya mikataba hasa kwa wanaoenda kufanya kazi za ndani; kukosekana kwa fursa za ujuzi wa juu na hivyo kufanya idadi kubwa inayofanya kazi nje ya nchi kuwa wenye ujuzi wa chini na kukosekana kwa kanzi data ya wataanzania wanaofanya kazi nje ya nchi.

vii. Utendaji wa Tume ya Usuluhishi na Uamuzi (CMA)

Mheshimwa Spika, Tume ya Usuluhishi na Uamuzi inatekeleza jukumu la utatuzi wa migogoro ya kikazi kwa njia ya usuluhishi na uamuzi kwa mujibu wa Sheria ya Ajira na Mahusiano Kazini Na. 6 ya mwaka 2004 na Kanuni zake. Utekelezaji wa jukumu hilo unalenga kuhakikisha uwepo wa amani na utulivu sehemu za kazi na hivyo kuleta tija na mazingira rafiki ya uzalishaji.

Mheshimiwa Spika, katika taarifa iliyowasilishwa kwa Kamati, Tume ilieleza mafanikio mbalimbali yaliyopatikana katika kusuluhisha migogoro ya kikazi iliyosajiliwa kwenye Tume. Mafanikio hayo ni pamoja na kutatua asilimia 85.4 ya migogoro ya kikazi iliyosajiliwa katika hatua ya usuluhishi, na kuamua asilimia 58.3 ya migogoro ya kikazi iliyosajiliwa katika hatua ya uamuzi.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kuwa kasi ya usimikaji wa mfumo wa kieletroniki wa uendeshaji mashauri na utunzaji kumbukumbu si ya kuridhisha kwani hadi wakati taarifa hii inawasilishwa katika Kamati, Tume ilikuwa imefanikiwa kusimika na kutumia mfumo wa kielektroniki wa uendeshaji mashauri na utunzaji kumbukumbu katika ofisi 4 tu na usimikaji unaendelea

katika ofisi 10 za Tume kati ya 32. Kutokamilika kwa mfumo huu pia kunaathiri ukataji wa rufaa kwenda Mahakama kuu kwakuwa Mahakama wanatumia mfumo wa kieletroniki kuendesha mashauri yake.

Mheshimiwa Spika, Chagamoto nyingine ni ukosefu wa jengo la ofisi ya Makao Makuu uliosababisha kuongezeka kwa gharama za uendeshaji kutokana na ulipaji wa kodi ya pango; kuwepo kwa mianya katika Sheria za Kazi zinazohitaji mabadiliko ili kuendana na zama za nne ya mapinduzi ya viwanda kwa mfano Sheria ya Taasisi za Kazi Sura 300 na Sheria ya Ajira na Mahusiano Kazini Sura ya 366 za Mwaka 2019.

viii. **Utekelezaji wa Majukumu ya Mfuko wa Fidia kwa Wafanyakazi (WCF).**

Mheshimiwa Spika, Mfuko wa Fidia kwa Wafanyakazi ni taasisi ya hifadhi ya jamii iliyoungwa kwa Sheria ya Fidial kwa Wafanyakazi sura ya 263. Mfuko huu ulianzishwa kwa lengo la kutoa fidia stahiki na toshelevu kwa wafanyakazi ambao wanapata ajali au magonjwa yatokanayo na kazi na ikiwa ni kifo fidia italipwa kwa wategemezi wao.

Mheshimiwa Spika, Kamati iliridhishwa na jitihada zinazofanywa na Mfuko wa Fidial kwa wafanyakazi zenye lengo la kuongeza ufanisi wa utendaji na uendeshaji wa majukumu. Jitihada hizo ni pamoja na uboreshaji wa mifumo ya TEHAMA, kutoa mafunzo kwa madaktari juu ya namna ya ufanyaji wa tathmini ya ulemavu kwa wanufaika, kufanya uchunguzi wa majanga kwa wakati, kutoa elimu juu ya fidial, kuingia ushirikiano na Taasisi ya Fidial ya Afrika Kusini (RMA), Mfuko wa Fidial nchini Ujerumani (DGUV), Mfuko wa Fidial nchini Zambai (WCFCEB), Shirika la Kazi

(ILO), Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA), Chama cha Waajiri (ATE) na TUCTA.

Aidha mafanikio mengine yaliyobainika ni kuongezeka kwa mali halisi (Net assets) za mfuko kwa asilimia 22.02, kuongezeka kwa mapato yanayotokana na uwekezaji wa Mfuko na utoaji wa huduma kwa njia ya kidijitali. Na kwa mujibu wa tathmini iliyofanywa na Shirika la Kazi Duniani (ILO) inaonesha kuwa Mfuko una uwezo wa kutekeleza majukumu yake ya msingi ya kulipa fidia kwa miaka 30 ijayo.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio ya mfuko huu, Kamati ilibaini kwamba waajiri na waajiriwa wengi hawana uelewa wa kutosha juu ya masuala mbalimbali yanayohusu fidia kwa wafanyakazi na taratibu za ulipaji wa fidia.

Aidha kumekuwa na ucheleweshwaji wa kuwasilisha michango kutoka kwa baadhi ya waajiri hivyo kuathiri makusanyo na ulipaji wa fidia stahiki kwa wakati.

ix. Utekelezaji wa mradi wa Ukarabati na Ujenzi wa Vyuo vya Ufundi Stadi na Marekebisho kwa Watu wenye Ulemavu.

Mheshimiwa Spika, wakati wa kupokea taarifa hii Kamati ilijulishwa kuwa utekelezaji wa mradi huu utagharimu jumla ya kiasi cha **Shilingi Bilioni 7.09** ambao ni ufadhili wa wadau mbalimbali ikiwemo Mpango wa Serikali wa Kuinua Uchumi na Kukabiliana na Janga la Uviko-19, Ruzuku toka Serikalini, Mfuko wa Hifadhi ya Jamii -NSSF na Nyota Foundation. Mradi huu unarabati vyuo vya Sabasaba- Singida, Yombo- Dar, es Salaam, Luanzari-Tabora na Mtapika-Tanga na Ujenzi wa Vyuo vipya vya Kasulu- Kigoma, Mbozi- Songwe na Songea-Ruvuma.

Mheshimiwa Spika, Kamati inampongeza kwa dhati **Raisi wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mhe. Dkt. Samia Suluhu**

Hassan kwa dhamira yake ya dhati ya kuweka mazingira wezeshi na rafiki kwa watu wenye ulemavu kwa kukarabati vyuo vilivyosimama kwa muda mrefu mathalan chuo cha Masiwani – Tanga kilichosimama kwa takribani miaka 10 na Chuo cha Luanzari- Tabora kilichosimama kwa takribani mika 11 na kwa kujenga vyuo vipya. Kamati inaamini kwamba kwa ukarabati na ujenzi uliofanyika utawasaidia walemavu kupata ujuzi wa kujiendeleza kimaisha na hivyo kuondoa ombwe na kuomba mtaani.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kuwa licha ya dhamira njema ya Serikali, mradi huu umechukua muda mrefu licha ya fedha zote kutolewa kwa wakati; ukosefu wa wasimamizi wa miradi jambo lilopelekea mradi kusimamiwa na wakandarasi kutoka Halmashauri na NSSF.

x. Utekelezaji wa Sheria ya Kuratibu Ajira za Wageni Sura 346.

Mheshimiwa Spika, Taarifa iliyowasilishwa mbele ya Kamati ilibainisha mafanikio na changamoto zilizobainika katika utekelezaji wa Sheria hiyo katika kuimarisha uratibu wa Ajira za Wageni, kuongeza fursa za Ajira kwa wazawa kupitia uwiano wa idadi ya Wafanyakazi wageni na wazawa pamoja na kurithisha ujuzi wa kazi kwa Wazawa.

Mheshimiwa Spika, katika majadiliano ya Taarifa hii, Kamati ilibaini mafanikio mbalimbali yaliyopatikana kutokana kutungwa kwa sheria hii pamoja na marekebisho ya sheria yaliyofanywa Mwaka 2021. Mafanikio hayo ni pamoja na kuongezeka kwa wigo wa ajira kwa wazawa kupitia sharti la uwiano wa idadi ya ajira ya Mgeni Mmoja kwa Wazawa 10, kuongeza fursa ya kupata ujuzi kwa wazawa kupitia mpango wa kurithisha ujuzi na

kuwepo kwa ongezeko la maduhuli ya Serikali kutoka **Shilingi Bilioni 28** Mwaka 2015/2016 mpaka **Bilioni 34** Mwaka 2022/2023.

Mheshimiwa Spika, changamoto zinazokabili utekelezaji wa Sheria hii, ni pamoja na Sheria kutokuweka masharti ya kuwasilisha Taarifa ya Mpango wa Kurithisha Ujuzi, kutoweka adhabu kwa mwajiri anayechelewa kuwasilisha maombi ya kuhuisha kibali cha Kazi; Matumizi ya Viza ya Biashara (Business Visa) zinazotolewa na Idara ya Uhamiaji ili kufanya kazi za muda mfupi kama mbadala wa Kibali cha Kazi; Baadhi ya wageni kufanya vitendo vya unyanyasaji na ubaguzi dhidi ya wazawa; Usimamizi wa ajira za wageni kuonekana ni jukumu la Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu; Upungufu wa Watumishi na Ufinyu wa Bajeti unaokwamisha kufanyika kwa kaguzi katika maeneo ya kazi hali inayosababisha baadhi ya wageni kufanya kazi bila kuwa na Vibali vya Kazi au kuchelewa kuhuisha Vibali.

B. WIZARA YA MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WANAWAKE NA MAKUNDI MAALUMU.

Mheshimiwa Spika, katika Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalumu, Kamati ilipokea, kujadili na kuchambua taarifa za utekelezaji zifuatazo:-

i. Uratibu wa Mashirika yasiyo ya Kiserikali (NGO)

Mheshimiwa Spika, Mashirika yasiyo ya Kiserikali yamekuwa yakisajiliwa kwa mujibu wa Sheria ya Mashirika Yasiyo ya Kiserikali Na. 24 ya Mwaka 2002 chini ya Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalumu. Mashirika haya ni wadau muhimu ambao wamekuwa wakichangia maendeleo nchini, kupitia sekta za huduma za afya, elimu, maji na sekta za uchumi ikiwemo kilimo, ufugaji, nishati na madini.

Mheshimiwa Spika, wakati wa kupokea taarifa ya uratibu wa mashirika haya Kamati ilijulishwa kuwa hadi kufikia tarehe 14 Agosti, 2023 jumla ya mashirika yaliyosajiliwa na kuwa hai ni mashirika 9,687. Aidha Kamati ilijulishwa kuwa Mchango wa mashirika yasiyo ya kiserikali katika Mwaka 2022 ilikuwa ni **Shilingi Trioni 2.24** ambayo imetumika katika miradi ya afya, elimu, hifadhi za jamii, uwezesaji kiuchumi, utawala bora, mazingira, maji, jinsia na haki za binadamu

Mheshimiwa Spika, Changamoto kubwa inayokabili uratibu wa Mashirika yasiyo ya Kiserikali ni ufinyu wa bajeti ya kuwawezesha kufuatilia kazi zinazofanywa na mashirika ili kuona kama zinaendana na madhumuni ya usajili; kumekuwa na changamoto ya baadhi ya Mashirika kujihusisha na masuala ya mmomonyoko wa maadili kinyume na tamaduni za Nchi, utakatishaji fedha na mashirika yanayojihusisha na siasa wakati wa uchaguzi.

ii. **Programu ya Kizazi chenye Usawa na Afua za Kupinga Ukatili wa Kijinsia.**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa Chimbuko la Kizazi Chenye Usawa ni matokeo ya Mkutano uliofanyika Nchini Mexico Mwezi Machi, 2021 na kufuatiwa na Mkutano wa Ufaransa tarehe 30 Juni, 2021 hadi 2 Julai, 2021 ambayo uliweka mikakati ya kuendeleza misingi iliyowekwa zaidi ya miaka 25 iliyopita kwenye Mkutano wa Wanawake wa Beijing Mwaka 1995. Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ilishiriki mkutano huo ambao uliweka maeneo makuu sita (6) ya utekelezaji (Action Coalition Groups) yanayohusiana na changamoto zinazowakabili wanawake ambayo ni: (i) Ukatili wa Kijinsia; (ii) Haki za Kiuchumi; (iii) Haki za Uzazi; (iv) Mabadiliko ya Tabia

Nchi; (v) Teknolojia na Ubunifu; na (vi) Haki sawa za kijinsia katika Uongozi

Aidha Kamati ilitaarifiwa kuwa Tanzania katika kutekeleza malengo ya jukwaa imechagua eneo namba Mbili (2) linalohusu Haki na Usawa wa Kiuchumi (*Economic Justice and Rights*). Kuchaguliwa kwa eneo hili ni mwendelezo wa jitihada zinazochukuliwa na Tanzania katika kuwezesha wanawake kiuchumi. Aidha, Mheshimiwa Dkt. **Samia Suluhu Hassan**, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ni kinara katika Kundi la Utekelezaji wa Haki za Wanawake za Kiuchumi (*Women's Economic Justice and Rights Action Coalition Group*). Kamati inampongeza kwa dhati Mheshimiwa Rais kwa kuwa kinara wa Utekelezaji wa Haki za Wanawake Kiuchumi.

Mheshimiwa Spika, katika taarifa iliyowasilishwa kwa Kamati, Wizara ilieleza mafanikio mbalimbali yaliyopatikana katika programu hii. Mafanikio hayo ni pamoja na;-

- a) Kuundwa kwa Kamati ya Ushauri ya Kitaifa ya utekelezaji wa Ahadi ya Kizazi Chenye Usawa ambayo ina jumla ya wajumbe 25 (19 Tanzania Bara na 6 Zanzibar) ili kuratibu utekelezaji wa programu hii;
- b) Kuandaliwa kwa programu ya miaka mitano (5) ya Ahadi za Nchi Kuhusu Kizazi Chenye Usawa ambayo inaongoza utekelezaji wa ahadi za nchi;
- c) Kuteuliwa kwa Maafisa Viungo 254 kutoka Wizara, Taasisi, Idara, Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa ajili ya kuimarisha uratibu wa utekelezaji wa programu;
- d) Kuanzishwa kwa vituo 3,355 vya malezi na makuzi ya awali ya Mtoto katika maeneo mbalimbali yakiwemo ya umma

kwa lengo la kumpatia muda mwanamke wa kufanya shughuli nyingine za uzalishaji; na

- e) Kuandaliwa kwa Sera ya Taifa ya Jinsia na Maendeleo ya Wanawake ya Mwaka 2023 ambayo ni jumuishi na imezingatia hali ya sasa na mabadiliko yaliyopo duniani katika kuleta usawa wa kijinsia na uwezesaji wanawake nchini.

Mheshimiwa Spika, kwa upande mwingine Kamati ilijulishwa juu ya utekelezaji wa afua za kuzuia ukatili wa kijinsia ambapo ilielezwa kuwa katika kushughulikia changamoto za vitendo vya ukatili nchini Wizara imetekeleza mambo mbalimbali ikiwemo kuunda madawati 1850 ya ulinzi na usalama wa Mtoto katika shule za msingi na Sekondari, uanzishwaji wa madawati ya jinsia kwenye Taasisi za elimu ya Juu na ya kati, uanzishwaji wa dawati la kutokomeza vitendo vya ukatili wa kijinsia maeneo ya Umma na maeneo ya Umma; Kampeni mbalimbali za kuhamasisha jamii kushiriki katika mapambano dhidi ya vitendo vya ukatili na unyanyasaji wa kijinsia ikiwemo “Twende pamoja ukatili sasa basi”

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio hayo, Programu hii inakabiliwa na changamoto ya kuendelea kuwepo kwa mila na desturi zinazowanyima wanawake na wasichana haki ya kumiliki rasilimali za uzalishaji kama vile ardhi; ufinyu wa rasilimali za kuwezesha utekelezaji wa afua zenye kuleta usawa wa kijinsia na uwezesaji wanawake na ushiriki mdogo kwa wasichana na wanawake katika matumizi ya teknolojia ili kujiletea maendeleo; kuendelea kuwepo kwa vitendo vya ukatili dhidi ya watoto na wanawake na mwitikio mdogo wa jamii kuchua hatua hasa kwenye agenda ya kupinga ukatili wa kijinsia maeneo ya vijijini.

iii. **Uratibu wa shughuli za Wafanyabiashara ndogondogo**

Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Kitengo cha Makundi Maalum ina wajibu wa kuratibu makundi maalum yaliyotambuliwa kulingana na mahitaji yao kwa kuandaa Sera, Sheria, Mikakati, Programu, Kanuni na Miongozo ili kuwawezesha kukua kiuchumi. Makundi Maalumu yanajumuisha Machinga, Mama/Baba lishe, waendesha bodaboda na bajaji ambao kwa ujumla wao wanajulikana kama wafanyabiashara ndogondogo.

Mheshimiwa Spika. Kamati ilijulishwa juu ya shughuli za uratibu zilizofanywa na wizara, moja ya shughuli hizo ni majaribio ya Mfumo wa Usajili na Utoaji wa Vitambulisho vya kidigitali ambapo jumla ya vitambulisho 88 vilitolewa katika mkoa wa Dodoma ambavyo vimeunganishwa na mifumo mingine ikiwemo mfumo wa Vitambulisho vya Taifa, Anwani ya Makazi, Taasisi za Fedha, Bima ya Afya na Mifuko ya Hifadhi za Jamii.

Mheshimiwa Spika, Kamati haikuridhishwa na kasi ya utolewaji vitambulisho hivyo kwakuwa mpaka wakati Kamati inapokea taarifa ni vitambulisho 88 tu nchi nzima vilikua vimetolewa. Kamati imeona kuwa vitambulisho hivyo ni muhimu sana kwa wafanyabiashara ndogondogo kwakuwa vitawawezesha kutambulika na kupata mikopo kutoka taasisi mbalimbali za kifedha, kutambulika na mamlaka za serikali, kufanya miamala ya kifedha kidigital na pia itasaidia serikali kujua idadi ya wafanyabiashara ndogondogo maeneo husika na kuwekewa miundombinu.

Mheshimiwa Spika, jukumu lingine lilotekelezwa na Wizara ni uratibu wa Ujenzi wa Ofisi za Wafanyabiashara ndogondogo katika ngazi za mkoa. Ilielezwa kuwa katika kuwezesha ujenzi wa Ofisi hizi **Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa**

Tanzania Mhe. Dkt Samia Suluhu Hassan alitoa **Shilingi Milioni 260** kwa ajili ya ujenzi wa ofisi katika Mikoa 26 ambapo kila Mkoa ulipata kiasi cha Shilingi Milioni 10 na ujenzi huo ulitarajiwa kukamilika ifikapo Juni 2023. Uchambuzi wa Kamati ulibaini kuwa kasi ya ujenzi wa ofisi hizi ni ndogo licha ya kwamba fedha zote zilitolewa kwa wakati. Mathalani ni mikoa minne tu ambayo imekamilisha ujenzi na mikoa mitano ujenzi haujaanza kabisa ambayo ni mikoa ya Dodoma, Mwanza, Iringa, Simiyu na Dar e Salaam.

Mheshimiwa Spika, jambo lingine ambalo Wizara imetekeleza ni uboreshaji wa Maeneo na Miundombinu ya Masoko. Kamati ilielezwa kuwa Wizara kwa kushirikiana na OR-TAMISEMI imejenga masoko 367 yenye uwezo wa kuhudumia wafanyabiashara ndogondogo 136,041. Katika majadiliano ya kamati ilibainika kuwa ujenzi wa baadhi ya masoko hayajazingatia mazingira rafiki ya kufanya biashara na pia kwa baadhi ya masoko kuna uhaba wa miundombinu ya msingi ikiwemo huduma ya choo, maji, umeme na stoo. Ni rai ya Kamati kuwa Wizara kwa kushirikiana na OR-TAMISEMI wahakikishe Mamlaka za Serikali za Mitaa zinatenga na kuendeleza maeneo masoko yanayofikiwa kiurahisi na watu wengi ili kuwezesha Wafanyabiashara ndogondogo kufanya biashara zao.

Mheshimiwa Spika, Serikali katika kuwawezesha wafanyabiashara ndogondogo kupata mikopo nafuu ilitenga **Shilingi Bilioni 22.92** katika mwaka wa fedha 2022/2023 na **Shilingi Bilioni 18.5** katika mwaka wa fedha 2023/2024. Hadi Kamati inapokea taarifa hii hakuna kiasi cha fedha ambacho kimetolewa kwaajili ya mikopo kwa Machinga. Kamati pia ilibaini kuwa kiasi cha riba cha **asilimia 7** kinachopendekezwa

na Wizara kwa kushauriwa na Benki kuu ni kikubwa sana ukilinganisha na hali za uchumi wa wafanyabiashara ndogondogo hivyo kuwafanya wafanyabiashara wengi kushindwa kukopa na kushindwa kufikia adhama ya Serikali ya kuwawezesha wafanyabiashara ndogondogo.

iv. Changamoto katika Vyuo vya Maendeleo ya Jamii na Taasisi za Ustawi wa Jamii.

Mheshimiwa Spika, kwa nyakati tofauti Kamati imepokea taarifa za utekelezaji wa majukumu ya Vyuo vya Maendeleo ya Jamii na Taasisi za Ustawi wa Jamii zilizo chini ya Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalumu. Taarifa hizo ni pamoja na Taarifa ya Chuo cha Maendeleo ya Jamii Rungemba, Taasis ya Ustawi wa Jamii Jamii Kijitonyama, Chuo cha Maendeleo ya Jamii Buhare- Mara.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuendelea kutenga fedha kwaajili ya ujenzi na ukatarabati wa miundombinu ya vyuo hivi ili kusaidia wanafunzi kusoma na kuishi katika mazingira bora.

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi wa taarifa hizo, Kamati ilibaini kuwepo kwa changamoto zinazofanana zinazokabili vyuo hivi. Moja ya changamoto hizo ni upungufu na uchakavu wa miundombinu ya kujifunzia na kufundishia, upungufu wa Hosteli za Wanafunzi na Mabwalo, Upungufu wa Watumishi wa Kada mbalimbali, Upungufu wa nyumba za watumishi. Hali hiyo inapelekea vyuo hivi kushindwa kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi.

v. Changamoto katika Mahabusu ya watoto na Makazi ya Wazee.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kuchambua taarifa za Mahabusu ya Watoto Mbeya na Makazi ya Wazee Lipuli,

Bukumbi na Misufini ili kujua mafanikio na changamoto zinazokabili makazi hayo.

Mheshimiwa Spika, katika mijadala ya kamati kuhusu utekelezaji wa majukumu ya makazi ya wazee na mahabusu ya watoto, kamati imebaini kuwepo kwa changamoto kadhaa zinazokabili makazi haya. Moja ya changamoto hizo ni uchakavu wa miundombinu, upungufu wa watumishi na vitendea kazi kama magari, kukosekana kwa uzio kuzunguka makazi hayo jambo linalohatarisha usalama wa watoto na wazee na ucheleweshaji wa usikilizaji wa kesi kwa upande wa Mahabusu ya Watoto Mbeya. Jambo linaloathiri utoaji wa huduma bora na zenye tija kwa watoto na wazee.

vi. Mfuko wa Maendeleo ya Wanawake (WDF)

Mheshiwa Spika, Lengo la kuanzishwa kwa mfuko ni kutoa mikopo yenye masharti nafuu kwa Wanawake Wajasiriamali ili kuwawezesha kufanya shughuli za kiuchumi na kujipatia kipato cha kuinua hali yao ya maisha na kuchangia kukua kwa pato la Taifa. Aidha, kuanzishwa kwa Mfuko ni utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Jinsia na Maendeleo ya Wanawake ya mwaka 2023.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilijulishwa kuwa mtaji wa Mfuko kuanzia mwaka 2015/16 hadi kufikia Desemba 2023 ni kiasi cha **Shilingi 1,330,518,190.46** (Mtaji Halisi). Mtaji huu unajumuisha **Shilingi 254,441,480.06** ambazo zipo kwenye akaunti ya mfuko, **Shilingi 574,118,256.46** ni madeni yaliyopo katika Halmashauri ambayo hayajarejeshwa na **Shilingi 497,112,700.00** ni mikopo iliyotolewa na Wizara kwa vikundi vya wanawake na wajasiriamali mmoja mmoja. Kiasi cha **Shilingi 4,845,744.00** ni mapato ya kibenki.

Mheshimwa Spika, katika uchambuzi wa taarifa hii, Kamati ilibaini kuwa hakuna mikakati madhubuti ya Wizara ya

kuhakikisha fedha zilizokopeshwa Halmashauri na vikundi mbalimbali zinarejeshwa.

vii. Uratibu wa Utekelezaji wa Mpango kazi wa Taifa wa kutokomeza Ukatili dhidi ya Wanawake na Watoto (MTAKUWWA).

Mheshimiwa Spika, Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili dhidi ya Wanawake na Watoto uliandaliwa kwa lengo la kupunguza aina zote za ukatili dhidi ya wanawake na watoto kwa asilimia 50 ifikapo mwaka 2021/22. Mpango kazi huu una maeneo mahsusi nane (8) ya utekelezaji ambayo ni: Kuimarisha Uchumi wa Kaya; Mila na Desturi; Mazingira Salama katika Maeneo ya Umma; Malezi, Msaada kwa Familia na Mahusiano; Utekelezaji na Usimamizi wa Sheria; Utoaji wa Huduma kwa Waathirika wa Ukatili; Mazingira Salama Shuleni na Stadi za Maisha; na Uratibu, Ufuatiliaji na Tathmini.

Mheshimiwa Spika, Kamati kwa kiasi kikubwa imeridhishwa na uratibu wa mpango huuna inaipongeza Wizara kwa kutekeleza jukumu hili kwa ufanisi mkubwa. Katika kutekeleza mpango huu ukatili wa kimwili kwa wanawake umepungua kutoka 40% mwaka 2015 hadi kufikia 25%; ukatili wa kingono kwa wanawake umepungua kutoka 17% mwaka 2015 hadi 12%; vitendo vya ukeketaji kutoka 10% 2015 hadi 8% 2015; kuongeza dawati la jinsia na watoto katika vituo vya polisi; kuanzishwa kwa madawati 104 katika maeneo ya sokoni; kuanzisha madawati ya jinsia 295 katika Taasisi za Elimu ya Juu na Elimu ya Kati.

Mheshimiwa Spika, uratibu wa mpango huu unakabiliiana na changamoto mbalimbali zikiwemo; Afua za MTAKUWWA kutokupewa kipaumbele katika Mipango na Bajeti za Wizara za

Kisekta, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kutokana na kutoshirikishwa kwa watoa maamuzi wenye mamlaka ya kisiasa katika Kamati ya Elekezi ya MTAKUWWA; Kuibuka kwa aina mpya za ukatili ikiwemo ukatili wa mitandaoni; Kutokuwepo kwa mfumo jumuishi wa kielektroniki ya ukusanyaji wa taarifa na takwimu sahihi kwa wakati.

2.2 Semina, Mafunzo na Ushiriki wa Matukio Mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha mwaka mmoja cha utekelezaji wa majukumu ya Kamati, wajumbe walipata fursa ya kushiriki katika semina na warsha mbalimbali ambazo zililenga kuwajengea uwezo. Kamati inawashukuru wadau wote ambao walijitokeza katika kutoa semina za mafunzo na kuwajengea uwezo Wajumbe wa Kamati. Semina na warsha hizo zimekuwa na manufaa katika kuongeza uelewa wa Wajumbe katika sekta mbalimbali zinazosimamiwa na Kamati na hivyo kuiwezesha Kamati kutoa ushauri wenye tija. Ni imani ya Kamati kuwa ushirikiano huo utaendelea katika kuijengea Kamati uwezo kwa maslahi mapana ya Taifa letu.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO

3.1 Maoni ya Jumla

Mheshimiwa Spika, kufuatia utekelezaji wa shughuli za Kamati, katika kipindi cha Mwaka 2023, Kamati ina maoni na mapendekezo yafuatayo:-

3.1.1 Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu.

- a) Uwepo wa Mifuko mingi ya Uwezeshaji kwa Wananchi. Kutokana na wingi huo, mifuko hivyo imekosa ufanisi na hivyo kushindwa kufikia tija iliyokusudiwa.
- b) Uhaba wa Wakufunzi wenye mafunzo ya urasimishaji ujuzi. Uhaba huo unachangia Programu ya Taifa ya Kukuza Ujuzi kutokuwa na tija endelevu kwa wanufaika.
- c) Uwepo wa mitaji midogo ya Mfuko wa Maendeleo wa Vijana na Programu ya Taifa ya Kukuza Ujuzi hali inayosababisha kushindwa kumudu idadi kubwa ya vijana kupata huduma stahiki.
- d) Ukosefu wa elimu ya kutosha kuhusu menejimenti ya rasilimali fedha kwa uchumi endelevu itakayosaidia kuondoa dhana ya kwamba fedha inayotolewa na Serikali kupitia Mfuko wa Maendeleo ya Vijana ni hisani. Elimu hiyo ingewasaidia kutambua kuwa fedha hiizo ni mkopo na unapaswa kurejeshwa.
- e) Uwepo wa waajiri wanaowasilisha michango iliyo chini ya mishahara halisi ya mtumishi katika mfuko wa NSSF, kutotoa mikataba ya ajira na kuandikisha wanachama wachache kuliko waliopo kwenye ajira.
- f) Kukosekana kwa fao la Matibabu kwa wanachama wa Sekta isiyo Rasmi. Ilihali fao hilo lingeweza kutumika kama

kivutio ha hivyo kuandikisha wanachama wengi wa kundi hilo.

- g) Uwepo wa madeni ya muda mrefu ya mikopo ya miradi ya Serikali jambo linalosababisha Mifuko kushindwa kutekeleza majukumu yake kwa ukamilifu.
- h) Wingi wa malimbikizo ya michango kwenye mifuko jambo linalosababisha mifuko kushindwa kutoa huduma kwa wanachama kwa wakati na kwa malengo yaliyokusudiwa.
- i) Kutokuwepo kwa mikakati endelevu ya kutoa elimu juu ya masuala yanayohusu umuhimu wa kujiunga na Mifuko ya Hifadhi na masuala mahususi yanayohusu fidia kwa wafanyakazi na taratibu za ulipaji wa fidia.
- j) Ukosefu wa bajeti ya kutosha kwa Tume ya Usuluhishi na Uamuzi jambo linalosababisha Tume kushindwa kukamilisha usimikaji wa mfumo wa kieletroniki na kutekeleza majukumu yake ya msingi ya kusimamia haki za wafanyakazi nchini.
- k) Mapungufu katika Sheria ya Kukuza Ajira ya Mwaka 1999 yanasababisha sheria isiendane na mahitaji ya sasa ya kuratibu huduma za ajira.
- l) Uhaba wa watumishi, upungufu wa miundombinu kama ofisi za kutosha hususani maeneo ya vijijini na vitendea kazi unasababisha OSHA kushindwa kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi.
- m) Kutokamilika kwa wakati kwa mchakato wa kuridhia mikataba ya Kimataifa ambayo ni Mkataba Na.155 wa Mwaka 1981 kuhusu Usalama na Afya Mahali pa Kazi (Occupational Safety and Health Convention) na Mkataba Na. 187 wa Mwaka 2006 wa Mfumo wa

Kuhamasisha Masuala ya Usalama na Afya Mahali pa Kazi (Promotional Framework for Occupational Health and Safety).

- n) Ufinyu wa Bajeti na Upungufu wa Watumishi katika idara ya kazi kunapelekea kushindwa kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi.
- o) Kutokamilika kwa wakati kwa mradi wa Ukarabati na Ujenzi wa Vyuho vya Ufundi Stadi na Marekebisho kwa watu wenye ulemavu kunachelewesha uwezeshaji kwa watu wenye ulemavu.
- p) Mapungufu yaliyobainika katika utekelezaji wa Sheria ya Kuratibu Ajira za Wageni Sura 324 yanasababisha Kitengo cha Ajira kutotekeleza majukumu yake kwa ufanisi na hivyo kushindwa kufikia malengo yaliyowekwa.

3.1.2 Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum

- a) Kukosekana kwa mikakati madhubuti ya kuhakikisha kuwa Asasi zisizo za Serikali zilizosajiliwa zinawasilisha michango ya waajiriwa kwenye Mfuko wa Hifadhi ya Jamii NSSF ambapo ni Asasi 139 tu kati ya 9,773 sawa na asilimia 1.42, ndizo zilizowasilisha michango yao.
- b) Uwepo wa Bajeti isiyotoshelevu kwa Baraza la Taifa la Asasi zisizo za Serikali hali inayosababisha Baraza kushindwa kutekeleza majukumu yake kwa mujibu wa Sheria.
- c) Uwepo wa Asasi ambazo zinajihusisha na masuala ya mmomonyoko wa maadili kinyume na tamaduni za Nchi, utakatishaji fedha na Asasi zinazojihusisha na siasa wakati wa uchaguzi ambazo hazichukuliwi hatua stahiki ya kudhibiti hali hiyo

- d) Uratibu usioridhisha wa zoezi la Ujenzi wa Ofisi za wafanyabiashara ndogondogo ambapo kiasi cha shilingi milioni 10 zilitolewa ili kutekeleza mradi huu kwa kila mkoa.
- e) Uwepo wa riba kubwa ya 7% iliyopendekezwa kutozwa kwenye mikopo yenye masharti nafuu kwa Wafanyabiashara ndogondogo kunapelekea wanufaika wengi hushindwa kumudu mikopo na kuiondolea tija yake katika kuwasaidia Wafanyabiashara Ndogondogo.
- f) Kukosekana kwa program za mafunzo ambazo ni toshelevu na shirikishi kwa makundi yote ya Wafanyabiashara mfano Bodaboda, Mama na Baba lishe n.k, na si machinga pekee kama ambavyo imekuwa ikifanyika.
- g) Kutotolewa kwa fedha zilizotengwa kwaajili ya Mikopo nafuu kwa Wafanyabiashara Ndogondogo katika Mwaka wa Fedha 2022/2023 na nusu mwaka wa mwaka 2023/2024 kunaathiri nia njema ya Serikali ya kuwainua Wafanyabiashara Ndogondogo kiuchumi.
- h) Kukosekana kwa mwongozo wa uratibu na usimamizi wa Fedha zilizotengwa kwaajili ya mikopo ya Wafanyabiashara ndogondogo na Mfuko wa Maendeleo ya Wanawake jambo linalotaharisha matumizi ya fedha hizi.
- i) Kukosekana kwa elimu toshelevu na endelevu kuhusu masuala ya malezi, maadili na kupinga vitendo vya kikatili kwenye jamii.
- j) Kasi ndogo ya uundaji wa madawati ya kijinsia kwenye Shule, Taasis za Elimu na Maeneo ya Umma kwa lengo la

kudhibiti vitendo vya ukatili wa kijinsia katika maeneo hayo.

- k) Uwepo wa changamoto katika upatikanaji wa msimbomilia (Barcode) kwenye bidhaa za wafanyabiashara hali inayochangia ufanisi mdogo wa shughuli za Biashara.
- l) Suala la upungufu wa rasilimali watu, miundombinu na vitendea kazi limekuwa ni changamoto ya muda mrefu kwenye Taasisi zilizopo chini ya Wizara hii na hivyo kuathiri utendaji kazi wa Taasisi hizo, Wizara na Serikali kwa ujumla.
- m) Kutokuwepo kwa utamaduni wa kutenga fedha za kufanya ukarabati mdogo mdogo wa mara kwa mara kwa miradi ya maendeleo hali inayosababisha miradi hiyo kuanza kupoteza ubora wake.
- n) Kukosekana kwa uzio kuzunguka Makazi ya Wazee na Mahabusu ya Watoto kunahatarisha usalama watoto na Wazee.
- o) Kasi ndogo ya utolewaji wa Vitambulisho vya kidigitali kwa wafanyabiashara ndogondogo kunawakosesha fursa ya kutambuliwa na kupata mikopo kutoka taasisi za kifedha.
- p) Madeni makubwa katika Mfuko wa Maendeleo ya Wanawake kunaathiri utolewaji wa mikopo kwa wanawake.
- q) Kutokuzipa kipaumbele Afua za MTAKUWWA katika mipango ya bajeti ya wizara za Kisekta, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kunaathiri utekelezaji wa mpango huu.

3.2 Mapendekezo

Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu

3.2.1 Ufanisi wa Mfuko wa Maendeleo ya Vijana

KWA KUWA, Bajeti inayotengwa na Serikali kwenye Mfuko wa Maendeleo ya Vijana kila mwaka ni ndogo na vilevile Bajeti hiyo haijatolewa kwa takribani miaka mitano na kupelekea kushindwa kukidhi mahitaji ya mkopo kwa vijana;

NA KWA KUWA, Uwepo wa mifuko mingi ya uwezeshaji wananchi unasababisha ufanisi wa mifuko hiyo kukosa tija iliyokusudiwa;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba; -

- (i) Serikali iongeze bajeti na kutoa fedha inayoidhinishwa na Bunge kila mwaka na kwa wakati ili kukukidhi mahitaji ya mkopo kwa vijana. Kufanya hibiyo kutasaidia kufikia malengo na tija iliyokusudiwa; na
- (ii) Serikali ifanye tathmini itakayosaidia kuona umuhimu wa kuunganisha Mifuko yote ya Uwezeshaji Wananchi na kuingushanisha kwa lengo la kuwa na mifuko michache ambayo itawezesha vijana kupata ujuzi na kuwezesha kimitaji ili kuwa na tija endelevu kwa wanufaika.

3.2.2 Ufinyu wa bajeti wa Programu ya Taifa ya Kukuza Ujuzi.

KWA KUWA, mwenendo wa mgao wa fedha za utekelezaji wa program hii umekuwa ukishuka kila mwaka katika kipindi cha miaka mitano kinyume na makubaliano ya matumizi ya michango wanayotozwa waajiri ya kukuza ujuzi (Skills and Development Levy-SDL)

NA KWA KUWA, kushuka kwa mgao wa fedha kumesababisha kushuka kwa idadi ya vijana wanaonufaika na Programu kutoka wastani wa vijana 42,000 hadi kufikia 12,000 kwa mwaka kinyume na Mpango wa Taifa wa Maendeleo unaotaka jumla ya vijana 681,000 kupatiwa mafunzo kwa kipindi cha miaka mitano, sawa na vijana 136,000.

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

- a) Serikali itenge na kutoa fedha za program hii kwa kufuata makubaliano ya kutoa 1/3 ya michango wanayotozwa waajiri ya kukuza ujuzi (SDL) kwa ajili ya kugharamia ukuzaji ujuzi kwa nguvu kazi iliyopo katika soko la ajira. Kufanya hivyo kutawezesha vijana wengi kupata ujuzi na kujiajiri.
- b) Serikali itoe mafunzo ya urasimishaji ujuzi kwa wakufunzi ili kukabiliana na changamoto ya uhaba wa wakufunzi.

3.2.3 Madeni ya muda mrefu katika Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ya PSSSF na NSSF

KWA KUWA, ipo changamoto ya baadhi ya Wastafu kutopata stahiki zao kwa ukamilifu na kwa wakati jambo linasababisha usumbufu kwa wastaafu hao;

NA KWA KUWA, Changamoto hiyo imesababishwa na madeni ya malimbikizo ya michango ya wanachama ambayo hailipwi kwa wakati na baadhi ya waajiri na uwepo wa madeni ya muda mrefu ambayo Serikali inadaiwa na mifuko hii jambo linalosababisha kushindwa kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

- (i) Serikali iandae mpango unaotekelezeka wa kulipa madeni ya Mifuko ya Hifadhi za Jamii ambayo ni mikopo ya miradi ya Serikali na michango ya wanachama kwa upande wa PSSSF na ;
- (ii) NSSF ichukue hatua kali za kisheria kwa waajiri wadanganyifu wanaowasilisha michango iliyo chini ya mshahara halisi wa mtumishi, kutotoa mikataba ya ajira na kuandikisha wanachama wachache kuliko waajiriwa walio nao;
- (iii) NSSF kuongeza kasi ya kuandikisha wanachama wapya ikiwa pamoja na kurejesha fao la matibabu kwa wanachama wa sekta isiyo rasmi lengo la kuvutia kundi hilo la wanachama; na
- (iv) Mifuko itoe elimu ya mara kwa mara juu ya mambo muhimu yanayohusu mifuko hiyo kwa lengo la kuongeza uelewa miongoni mwa wanachama.

3.2.4 Uhaba wa Watumishi na Miundombinu kwa Wakala wa Usalama Pahala pa Kazi (OSHA)

KWA KUWA, uhaba wa watumishi na vitendea kazi hususani katika maeneo ya vijijini imekuwa ni changamoto ya muda mrefu;

NA KWA KUWA, Uhaba huo umesababisha OSHA kushindwa kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi na hivyo kuathiri jukumu lao la kuwalinda wafanyakazi dhidi ya magonjwa na ajali;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- (i) Serikali itenge bajeti itakayokidhi mahitaji ya OSHA ili kuongeza vitendea kazi vya kuwawezesha kufika hadi maeneo ya vijijini;
- (ii) Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais, Utumishi na Utawala Bora waweke mkakati wa kuajiri watumishi wa OSHA kulingana na Ikama.
- (iii) Serikali ikamilishe mchakato wa kuridhia mikataba ya Kimataifa ambayo ni Mkataba Na.155 wa Mwaka 1981 kuhusu Usalama na Afya Mahali pa Kazi (Occupational Safety and Health Convention) na Mkataba Na. 187 wa Mwaka 2006 wa Mfumo wa Kuhamasisha Masuala ya Usalama na Afya Mahali pa Kazi (Promotional Framework for Occupational Health and Safety); na
- (iv) Wakala iongeze kasi ya kusajili maeneo yote ya kazi nchini na kutoa miongozo ya namna ya kuwalida wafanyakazi dhidi ya vihatarishi vya magonjwa na ajali kazini;

3.2.5 Kusimikwa kwa Mfumo wa Kielektroniki katika Tume ya Usuluhishi na Uamuzi. (CMA)

KWA KUWA, hadi kufikia Desemba 2023 Tume ya Usuluhishi na Uamuzi (CMA) ilikuwa imekamilisha mfumo wa kielektroniki katika Ofisi Nne nchini;

NA KWA KUWA kukosekana kwa mfumo wa kielektroniki kunaathiri ufanisi wa utetekelezaji wa majukumu ya Tume katika uendeshaji wa mashauri na utunzaji kumbukumbu;

KWA HIYO BASI Bunge linaazimia kwamba;

- (i) Serikali iongeze Bajeti ya Tume ya Usuluhishi na Uamuzi (CMA) sambamba na kutoa fedha kwa wakati ili Tume iweze kusimika mfumo wa kielektroniki wa uendeshaji

mashauri na utunzaji kumbukumbu katika ofisi zake zote 32 nchini.

- (ii) Kuongeza kasi ya usimikaji wa Mfumo wa Kielektroniki ili kuongeza ufanisi wa utatuzi wa migogoro na kuendana na mfumo wa kielektroniki inayotumiwa na Mahakama.

3.2.6 Ufanisi wa Utendaji wa Mfuko wa Fidia kwa Wafanyakazi

KWA KUWA, ipo changamoto ya uelewa juu ya masuala mbalimbali yanayohusu fidia kwa wafanyakazi na taratibu za ulipaji wa fidia jambo linalosababisha wanachama wengi kukosa haki zao;

NA KWA KUWA, kumekuwa na ucheleweshwaji wa kuwasilisha michango kwa baadhi ya waajiri hivyo kuathiri makusanyo na ulipaji wa fidia stahiki kwa wakati;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- (i) Mfuko uandae mkakati endelevu unaotekelezeka wa kutoa elimu kwa Waajiri na waajiriwa juu ya masuala mahususi yanayohusu fidia kwa wafanyakazi na taratibu za ulipaji wa fidia.
- (ii) Mfuko uwachukulie hatua kwa mujibu wa Sheria waajiri wasiowasilisha michango yao ili Mfuko uweze kukusanya michango stahiki na kutimiza majukumu yake kwa ufanisi.
- (iii) Mfuko uweke mkakati utakaosaidia kusajili waajiri wapya ikiwa ni pamoja na kufungua ofisi kwenye mikoa yote nchini ili kusogeza huduma jirani na wanachama.

3.2.7 Kutokamilika kwa wakati kwa Mradi wa Ukarabati na Ujenzi wa Vyuo vya Ufundi Stadi na Marekebisho kwa Watu wenye Ulemavu

KWA KUWA, ukarabati wa Ujenzi wa Vyuo vya Ufundi Stadi na Marekebisho kwa Watu wenye Ulemavu umechukua takribani miaka mitatu licha ya fedha za utekelezaji kutolewa kwa wakati;

NA KWA KUWA, kutokamilika kwa ukarabati huu kunachelewesha nia njema ya Serikali ya kuweka mazingira wezeshi na rafiki kwa watu wenye ulemavu;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, Serikali ikamilishe kwa wakati ukarabati na ujenzi wa Vyuo vya Ufundi Stadi na Marekebisho kwa Watu wenye Ulemavu ili waweze kupata ujuzi wa kujiendeleza kimaisha.

3.2.8 Mapungufu katika Utekelezaji wa Sheria ya Kuratibu Ajira za Wageni Sura 346

KWA KUWA, utekelezaji wa sheria hii unakabiliwa na changamoto mbalimbali zikiwemo Sheria kutoweka masharti kwa Waajiri wa Kigeni ya kuwasilisha mpango wa kurithisha ujuzi kwa wazawa, kutoweka adhabu kwa mwajiri anayechelewa kuwasilisha maombi ya kuhuisha kibali cha Kazi;

NA KWA KUWA, changamoto hizo zinapekelea kushindwa kuratibu kwa ufanisi Ajira za Wageni na hivyo baadhi ya wageni kufanya kazi bila kuwa na vibali vya kazi au kuhuisha vibali na kupelekea kuikosesha mapato Serikali;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

- (i) Serikali ifanye Marekebisho ya Sheria hii ili kuimarisha utekelezaji wake sambamba na kuongeza mapato ya Serikali;
- (ii) Serikali iongeze Bajeti, vitendea kazi na Watumishi Idara ya Kazi ili kuwawezesha kufanya kaguzi za mara kwa mara katika maeneo ya kazi.
- (iii) Serikali iwachukulie hatua za Kisheria Waajiri wa Kigeni wanaobanika kufanya vitendo vya unyanyasaji na ubaguzi dhidi ya waajiriwa wazawa.

Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalumu.

3.2.9 Ufanisi katika uratibu wa Mashirika yasisyo ya Kiserikali (NGO)

KWA KUWA, upungufu wa rasilimali fedha na rasilimali watu unaathiri kwa kiasi kikubwa ufanisi wa utekelezaji wa shughuli za uratibu wa mashirika yasiyo ya kiserikali;

NA KWA KUWA; kukosekana kwa rasilimali fedha na rasilimali watu kumepelekea kushindwa kufuatilia kwa kina mashirika takribani 9687 yaliyoenea maeneo mbalimbali ya Tanzania Bara na hivyo baadhi ya mashirika kujihusisha na shughuli ambazo ni kinyume na malengo ya usajil;

KWA HIYO BASI; Bunge linaazimia kwamba:

- (i) Serikali iongeze bajeti ya Wizara kwa kushirikiana na Taasisi nyingine ziweze kufuatilia na kuhakikisha kuwa mashirika yanafanya kazi kwa manufaa ya jamii na maslahi ya Taifa kwa ujumla; na
- (ii) Serikali ichukue hatua za haraka na madhubuti ikiwa ni pamoja na kuyafuta Mashirika ambayo yanajihusisha

na masuala ya mmomonyoko wa maadili kinyume na tamaduni za Nchi, yanayojihusisha na utakatishaji fedha pamoja na mashirika yanayojihusisha na siasa wakati wa uchaguzi.

3.2.10 Ufanisi mdogo katika kuratibu shughuli za Wafanyabiashara Ndogondogo.

KWA KUWA, katika kipindi cha miaka miwili mfululizo hakuna fedha iliyotolewa kwaajili ya mikopo yenye masharti nafuu kwa wafanyabiashara ndogondogo jambo linalokwamisha juhudi za kuwawezesha Wafanyabiashara hao kujinasua kiuchumi;

NA KWA KUWA, kiasi cha riba ya asilimia saba (7%) ya mikopo kinachopendekezwa na Wizara ni kikubwa sana ukilinganisha na hali ya uchumi wa wafanyabiashara ndogondogo na hivyo kupelekea wafanyabiashara wengi kushindwa kukopa;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

- (i) Serikali itoe fedha zilizoidhinishwa na Bunge kwa ajili ya mikopo nafuu kwa wafanyabiashara ndogondogo kwa wakati ili kuwawezesha kukuza mitaji.
- (ii) Serikali iandae mwongozo wa uratibu na usimamizi wa Fedha zilizotengwa kwa ajili ya mikopo ya Wafanyabiashara ndogondogo.
- (iii) Serikali iongeze kasi ya utoaji wa vitambulisho vya kidigitali kwa wafanyabiashara ndogondogo ili waweze kutambuliwa na kupata mikopo kutoka Taasisi mbalimbali za kifedha nchini na Mamlaka za Serikali.

- (iv) Serikali ifanye mapitio ya riba ya 7% iliyopendekezwa na kuangalia uwezekano wa kupunguza riba ili kuwavutia wafanyabiashara wengi zaidi kukopa.

3.2.11 Changamoto katika Taasisi na Vyuo vilivyopo chini ya Wizara ya Maendeleo ya Jamii. Jinsia, Wanawake na Makundi Maalumu.

KWA KUWA, Taasisi na Vyuo vilivyopo chini ya Wizara hii vinakabiliwa na changamoto ya ufinyu wa bajeti, upungufu wa watumishi wa kada mbalimbali, upungufu na uchakavu wa miundombinu licha ya majukumu makubwa yanayotekelezwa;

NA KWA KUWA, changamoto hizi zinaathiri ufanisi wa utendaji wa taasisi na vyuo hivi katika kutoa huduma stahiki. Hali ambayo inaathiri elimu na ujuzi unaotolewa na vyuo hivyo;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- (i) Serikali iongeze bajeti, itoe vibali vya kuajiri watumishi, kununua vifaa na vitendea kazi, kuboresha ujenzi wa miundombinu pamoja na kutoa fedha kwa wakati kama zilivyo dhinishwa na Bunge;
- (ii) Vyuo na Taasisi vitafute Wabia mbalimbali ili kujenga miundombinu kama vile Hostel, vitega uchumi katika maeneo ya vyuo ili kupunguza upungufu uliopo na kuongeza mapato.

3.2.12 Kutolipwa kwa mikopo katika Mfuko wa Maendeleo ya Wanawake (WDF)

KWA KUWA, kumekuwa na mikopo ya muda mrefu iliyokopeshwa kwa Halmashauri, Wanawake na Vikundi mbalimbali nchini na haijarejehswa.

NA KWA KUWA, kutorejeshwa kwa madeni hayo kunaathiri utolewaji wa mikopo kwa wanawake wengine wenye vigezo vya kupata mikopo hiyo na hivyo kuathiri nia njema ya Serikali ya kuwainua wanawake kiuchumi;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

- (i) Serikali iweke mkakati unaotekelezeka wa kuhakikisha fedha zilizokopeshwa zinarejeshwa na kutumika kama ilivyokusudiwa.;
- (ii) Serikali ibuni na kubainisha vyanzo vipya vya mapato ili kuongeza mtaji wa Mfuko na kuweza kuwanufaisha wanawake wengi zaidi;
- (iii) Serikali iweke mkakati wa kutoa elimu juu ya uwepo wa mfuko ili wanawake wengi wanufaike na mikopo inayotolewa na mfuko huu.

4.0 HITIMISHO NA KUFUNGA HOJA

4.1 Hitimisho

Mheshimiwa Spika, napenda kukushukuru kwa kunipa nafasi ya kuwasilisha taarifa hii. Aidha, napenda kuwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ustawi na Maendeleo ya Jamii ambao maoni, ushauri na ushirikiano wao umewezesha Kamati kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi na hatimaye kukamilika kwa taarifa hii. Naomba majina yao yaingie kwenye kumbukumbu za kudumu za Bunge kama yalivyo wasilishwa katika taarifa hii; nayo ni kama ifuatavyo: -

1. Mhe.Fatma Hassan Toufiq, Mb. – **Mwenyekiti**
2. Mhe.Riziki Said Lulida, Mb. – **Makamu Mwenyekiti**
3. Mhe.Tamima Haji Abass, Mb.
4. Mhe.Neema Gerald Mwandabila, Mb.
5. Mhe.Tecla Mohammed Ungele, Mb.
6. Mhe.Kabula Enock Shitobela, Mb.
7. Mhe.Mohamed Abdulrahman Mwinyi, Mb.
8. Mhe.Katani Ahmadi Katani, Mb.
9. Mhe. Ahmed Ally Salum, Mb.
10. Mhe. Furaha Ntengo Matondo, Mb.
11. Mhe. Janeth Elias Mahawanga, Mb.
12. Mhe. Mariam Nassoro Kisangi, Mb.
13. Mhe. Athuman Almas Maige, Mb.
14. Mhe. Alli Hassan Omar King, Mb.
15. Mhe. Boniphace Mwita Getere, Mb.
16. Mhe. Sanya Juma Jafar, Mb.
17. Mhe. Shanif Mansoor Jamal, Mb.

18. Mhe. Michael Mwita Kembaki, Mb.

19. Mhe. Neema Kachiki Lugangira, Mb.

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Wajumbe wa Kamati naomba nichukue fursa hii kumpongeza Mhe. Prof. Joyce Lazaro Ndalichako Waziri wa Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu na Mhe. Patrobas Katambi Naibu Waziri. Aidha tunampongeza Mhe. Dkt. Doroth Onesphoro Gwajima Waziri wa Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum na Naibu Waziri Mhe. Mwanaidi Ali Khamis, Mb kwa kuwasilisha taarifa za utekelezaji wa majukumu ya Wizara zao kwa ufanisi.

Mheshimiwa Spika, naomba pia niwashukuru watendaji wote wa Wizara hizi pamoja na taasisi zake kwa ushirikiaono walioupatia Kamati wakiongozwa na Eng. Cyprian Luhemeja Katibu Mkuu wa Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu na Dkt. Seif Abdallah Shekalage na Naibu Katibu Mkuu Amon Anastaz Mpanju wa Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum.

Mheshimiwa Spika, mwisho lakini sio kwa umuhimu, napenda kumshukuru Katibu wa Bunge Ndg. Nenelwa Mwihambi, ndc kwa kuratibu vema shughuli za Kamati na Bunge kwa mujibu wa Katiba ya Nchi. Aidha, nawashukuru Mkurugenzi wa Idara ya kamati za Bunge Ndg. Athuman Hussein, Mkurugenzi Msaidizi Ndg. Gerald Magili na Makatibu wa Kamati hii Ndg. Rehema Lazarus Kipera na Ndg. Aziza Waziri Kheir na Pius Katabizi wakisaidiwa na Bi. Jane Ndulesi kwa kuratibu shughuli za Kamati na kufanikisha kukamilika kwa taarifa hii.

4.2 HOJA

Mheshimiwa Spika, baada ya kueleza shughuli zilizotekelezwa na Kamati, uchambuzi wa matokeo ya utekelezaji shughuli hizo, na pia

maoni na mapendekezo ya Kamati, sasa naomba kutoa hoja kwamba, Bunge sasa lipokee, kujadili na hatimaye kuikubali Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge Ustawi na Maendeleo ya Jamii pamoja na maoni na mapendekezo yaliyomo katika taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

Fatma Hossan Foufqa, Mb

**MWENYEKITI WA KAMATI YA KUDUMU YA
BUNGE YA USTAWI NA MAENDELEO YA JAMII**

Februari, 2024